13.12.2018 VVTDno- 2018-992

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Eduskunta
Hallintovaliokunta
hav@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne 4.12.2018

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain muuttamisesta (HE 60/2018 vp)

1. Yleiset kommentit esityksestä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää direktiiviä ja sen kansallista toimeenpanoa tärkeänä edistysaskeleena vammaisten henkilöiden yhdenvertaisessa kohtelussa. Verkkopalveluiden saavutettavuudella on tärkeä merkitys myös monille muille kuten ikääntyneille henkilöille sähköisten palveluiden järjestelmien käytettävyyden helpottajana.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että lainsäädännön tavoitteena tulee olla sellaisen suunnittelun ja toimivuuden vakiinnuttaminen verkkopalveluihin, joka mahdollistaa sähköisten palvelujen käytön saavutettavasti. Esitetty lainsäädäntö velvoittaa pääosin vain julkisen hallinnon tehtäviä hoitava toimijoita. Tavoitteena tulee kuitenkin olla, että näiltä toimijoilta edellytettävästä saavutettavuudesta muodostuu yleisstandardi myös niiden toimijoiden verkkopalveluihin joilta lainsäädäntö ei tällä hetkellä edellytä samaa saavutettavuutta. Lainsäädännön myötä ainakin suurimmat verkkopalvelujen suunnittelijat osaavat tarjota ja toteuttaa saavutettavia palveluita myös muille kuin siihen velvoitetuille asiakkailleen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että direktiivin johdanto-osassa kannustetaan laajentamaan saavutettavuusvaatimusta myös muille kuin nyt esitettäville, pääosin viranomaistehtäviä hoitaville tahoille. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että esitettyjen peruspalveluja (kuten pankki- ja vakuutuspalveluja) tarjoavien tahojen saavutettavuusvelvoite toteutetaan direktiivin voimaanpanon yhteydessä ja että sen

laajentamista muihin kuluttajapalveluihin arvioidaan saavutettavuusstandardin käytön yleistyessä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että direktiivi ei ole ainoa Suomea sitova kansainvälinen velvoite. Suomi liittyi vuonna 2016 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan sopimukseen. Sopimuksen toimeenpanoa valvova komitea totesi Unkaria koskevassa tapauksessa (CRPD/C/9/D/1/2010), että Unkari oli rikkonut sopimusta kun se ollut ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin huolehtiakseen yksityisten yritysten ylläpitämien pankkiautomaattien esteettömyydestä näkövammaisille henkilöille.

2. Kommentit lakiehdotuksen pykäliin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin

2 luku: Viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestäminen yleisölle

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää 2 luvun ehdotuksia viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestämisestä perusteltuina. Valtuutettu haluaa tässä yhteydessä nostaa esiin tarpeen digitaalista valtuuttamista koskevien säädösten arvioimisesta. Pelkästään digitaalisten palveluiden saavutettavuuden kehittäminen ei tuo palveluita kaikkien henkilöiden käyttöön, koska heillä ei ole tietotekniikkaa käytössään tai edes kykyä käyttää sitä. Myöskään käytön neuvonta eli digituen kehittäminen ei ratkaise ongelmaa kaikkien osalta.

Ottaen huomioon vahvan sähköisen tunnistamisen laajan käytön sekä julkisissa että yksityisissä palveluissa tulisikin arvioida, voidaanko tunnistamiseen liittää valtuuttaminen joko yleisvaltuutuksena tai palvelukohtaisesti.

3 luku: Digitaalisten palvelujen saavutettavuus

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että ehdotetun 8 §:n mukainen kohtuuttoman rasitteen käsite on tärkeä osa saavutettavuusvaatimuksen laajentamista. Rasitteen kohtuullisuutta arvioitaessa korostuu 4 luvun valvontaviranomaisen aktiivinen rooli. Onnistunut kohtuullisen rasitteen arviointi antaa tulevaisuudessa mahdollisuuden laajentaa saavutettavuusvaatimusta ehdotettua lainsäädäntöä laajemmin, myös muille palveluntarjoajille.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää onnistuneena 9 §:n mukaisen saavutettavuusselosteen käyttöönottoa. Tavoitteena tulee olla, että digitaalisten järjestelmien ja palvelujen tarjoajat joutuvat arvioimaan palvelujensa saavutettavuutta ja perustelemaan ellei niitä joiltakin osin ole tehty saavutettaviksi. Valtuutettu arvioi, että tämä merkittävältä osin johtaa siihen, että palvelut niitä uudistettaessa suunnitellaan ja toteutetaan saavutettaviksi.

4 luku: Saavutettavuusvaatimusten valvonta ja oikeussuoja

Lakiehdotuksessa valvontaviranomaiseksi esitetään Etelä-Suomen aluehallintovirastoa tarkoituksena, että perustettavaksi suunniteltu Valtion lupa- ja valvontavirasto ottaa myöhemmin tehtävät hoitaakseen. Viranomaisen tehtäviin esitetään kuuluvaksi sekä ohjaukseen ja neuvontaan että valvontaan liittyviä tehtäviä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu

pitää tärkeänä, että valvontaviranomainen voi määrätä digitaalisten palvelujen tarjoajan saattamaan digitaalisen palvelun vastaamaan saavutettavuusvaatimuksia viimekädessä asettamalla uhkasakon.

3. Kommentit vaikutusten arviointiin

Hallituksen esityksen perusteluissa on arvioitu, että kustannukset saavutettavien digitaalisten palveluiden toteuttamisesta ovat noin 100 - 165 miljoonaa euroa. Toisaalta esityksessä todetaan, että digitaalisia palveluita uudistetaan säännöllisesti muutoinkin. Elinkeinoelämän toimijoiden osalta esityksessä arvioidaan, että muutostöiden kustannukset kuuluvat suurelta osin normaaleihin palvelujen kehittämiseen liittyviin kustannuksiin. Valtuutettu katsoo, että lainsäännön taloudellisia vaikutuksia ei voi kuvata pelkästään arvioimalla, mitä nykyisten järjestelmien muokkaaminen saavutettaviksi maksaa. Oikeampi tapa on arvioida, tuleeko saavutettavien järjestelmien suunnitteleminen kalliimmaksi kuin ei-saavutettavien järjestelmien suunnitteleminen ja toteuttaminen. Tätä laskentatapaa puolustaa myös se, että lainsäädännön voimaantuloon esitetään suhteellisen pitkää siirtymäaikaa, aina vuoteen 2021 asti. Näin pitkän siirtymäajan puitteissa digitaaliset järjestelmät tulevat suurelta osin muutoinkin kuin nyt esitettävän lain takia uudistettaviksi.

Kielellisten oikeuksien vaikutusarvioinnissa ei ole arvioitu viittomakielisten henkilöiden asemaa digitaalisten palveluiden käyttäjinä. Valtuutettu painottaa, että saavutettavat verkkosivut edellyttäisivät yhä enenevässä määrin myös sitä, että sivustoihin tuotettaisiin viittomakielisille henkilöille omakielisiä sisältöjä niin suomalaisella kuin suomenruotsalaisella viittomakielellä.